

Voorstel voor een rechtvaardig, eenvoudig en saamhorig belastingstelsel

Notitie over Belastingvisie 2030 van de ChristenUnie en de CPB-doorrekening daarvan

Den Haag, 6 november 2020

Het Nederlandse belastingstelsel is dringend aan hervorming toe. Daar is meer dan ooit brede consensus over. Conflicterende belangen, tegengestelde ideologische posities en ‘modellenpolitiek’ hebben geleid tot een extreem complex belasting- en toeslagenstelsel met tegenstrijdige en onevenwichtige prikkels, een vaak ondoorzichtige vormgeving met soms zeer onrechtvaardige uitkomsten. Dat is de afgelopen jaren duidelijk gebleken bij de kinderopvangtoeslagenaffaire, maar is ook al langer zichtbaar in de enorm ongelijke fiscale behandeling van huizenbezitters versus huurders in de vrije sector, van werknemers versus zzp’ers en van één- versus tweeverdieners. Kleine reparaties volstaan niet langer. Het belasting- en toeslagenstelsel, en daarmee samenhangend het arbeidsmarktbeleid en het woonbeleid, moeten grondig op de schop. Het moet én kan rechtvaardiger, eenvoudiger en saamhoriger. De ChristenUnie-fractie heeft eind 2019 met de unaniem aangenomen motie Bruins/Van Weyenberg¹ een belangrijke aanzet toe gegeven. Daarbij moet worden beseft dat achter belastingheffing fundamentele keuzes schuilgaan over de inrichting van de samenleving. Met wie of wat je wilt belasten, laat je als politicus zien wat voor jou echt telt. De discussie over een nieuw belastingstelsel is kortom niet primair een discussie over techniek, maar over ideologie. Een individualistische visie op de mens als autonoom individu leidt tot een compleet ander stelsel dan een visie op de mens als een relationeel wezen dat samenleeft in sociale verbanden. De afgelopen decennia is het belastingstelsel steeds meer gaan overhellen naar de individualistische kant. Het is tijd om terug te duwen, en fors ook. Het is hoog tijd voor een christelijk-sociale hervorming, waarin ruimte is voor het goede (samen)leven, waarbij we de lasten rechtvaardig delen, we allemaal rechtvaardig bijdragen en we rechtvaardig (bij)sturen. De toeslagen schaffen we af en vervangen we door een uitkeerbare op het huishouden gebaseerde belastingkorting, de basiskorting. We verhogen het minimumloon en verlagen de belasting op inkomen uit arbeid met vele miljarden. We schaffen aftrekposten als de hypotheekrenteaftrek geleidelijk af en vragen daarmee van rijkere Nederlanders een hogere bijdrage. Belastingontwijking pakken we aan met een hoger minimumtarief en bredere belastinggrondslagen. Vervuilende en ongezonde productie en consumptie worden duurder, schoon en gezond goedkoper.

Pieter Grinwis, kandidaat-Kamerlid ChristenUnie, raadslid Den Haag, beleidsmedewerker Tweede Kamerfractie; met veel dank aan het CPB voor de doorrekening van onze plannen, in het bijzonder aan Patrick Koot. En met veel dank aan de collega-leden van de fiscale werkgroep van de ChristenUnie: Tweede Kamerlid Eppo Bruins, ondernemer Gert-Jan Huisman, voorzitter verkiezingsprogrammacommissie Reinier Koppelaar en onderzoeker bij het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie Laurens Wijmenga. Een uitgebreide versie van de door deze werkgroep ontwikkelde Belastingvisie 2030 zal later worden gepubliceerd. Deze notitie is primair bedoeld als oplegger bij de doorrekening door het CPB. Reacties zijn van harte welkom via p.grinwis@tweedekamer.nl.

In deze persoonlijke getoonzette notitie over de Belastingvisie 2030 van de ChristenUnie vertel ik allereerst ‘mijn belastingverhaal’. Daaruit wordt een aantal grote in het belastingstelsel geslopen problemen helder. Deze vormen de aanleiding voor de voorgestelde belastinghervorming. Vervolgens ga ik kort in op de belastingfilosofie van de ChristenUnie, waarna de concrete oplossingen aan bod komen vanuit de drie gekozen perspectieven rechtvaardig delen, rechtvaardig bijdragen en

¹ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019Z24174&did=2019D49894>.

rechtvaardig sturen. Daarna komt de doorrekening van de maatregelen door het Centraal Planbureau, het CPB, aan bod, waarna de notitie wordt afgesloten. Niet alle voorgenomen maatregelen zijn overigens doorgerekend. De fiscale voorstellen om het belastingstelsel groener en gezonder te maken zijn nog niet meegenomen. Deze zullen onderdeel uitmaken van de doorrekening van het nieuwe verkiezingsprogramma. Wat wel is doorgerekend vormt de kern van de voorgestelde hervorming. Daarbij gaat het zowel om voorstellen op het gebied van de sociale zekerheid als op het gebied van belastingen en toeslagen, meer in het bijzonder op het gebied van (arbeids)inkomen, wonen, vermogen en winst. De doorrekening is gericht op het jaar 2025, het laatste jaar van de komende kabinetsperiode. De belastingvisie van de ChristenUnie reikt en kijkt echter verder, naar het jaar 2030. 2025 is kortom een tussenstap en tussenstand, maar wel een belangrijke tussenstand, die u ook terug zult kunnen vinden in ons verkiezingsprogramma en in de doorrekening daarvan.

Waarom het anders moet: mijn belastingverhaal

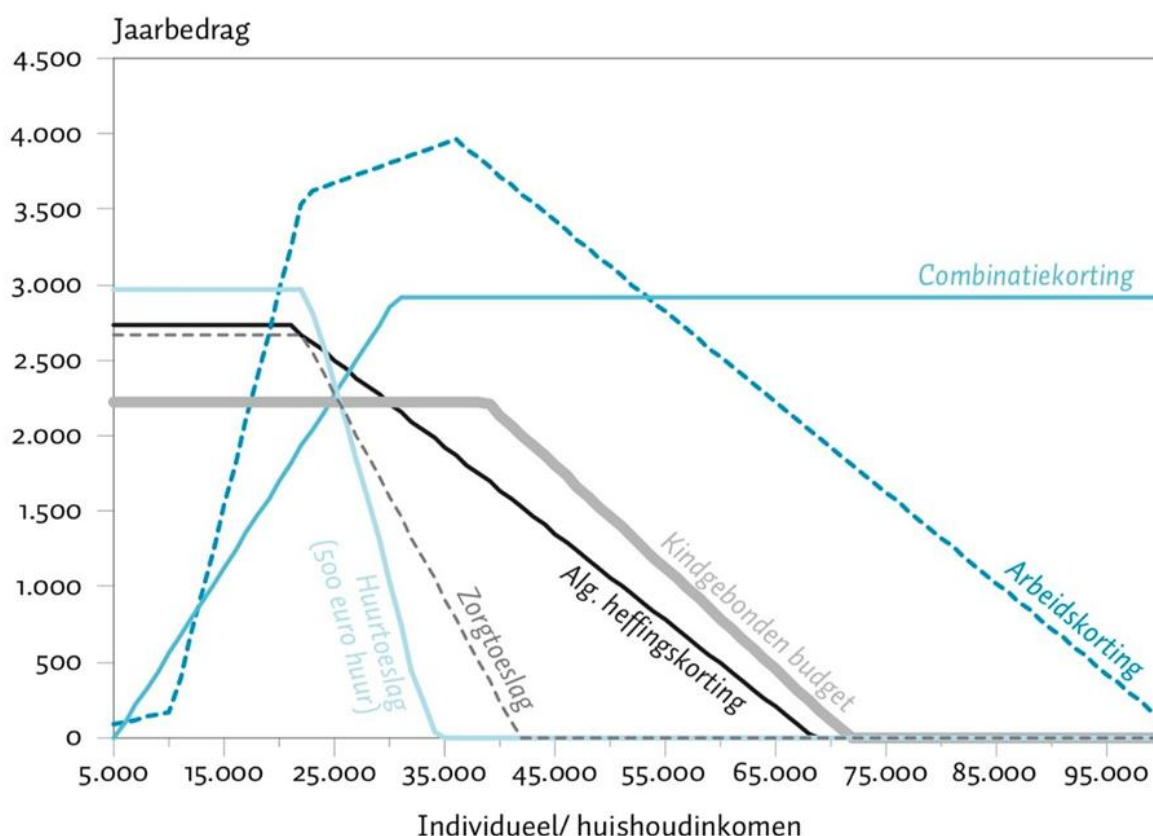
In het najaar van 2003 zette ik mijn eerste stappen in politiek Den Haag. Ik kwam bij de ChristenUnie-fractie werken als beleidsmedewerker. Ik weet nog dat het eerste debat waar ik een bijdrage voor schreef ging over de 'nota fiscaliteit, landbouw en natuurbeleid'. De focus lag op het soepel kunnen overnemen van het agrarisch bedrijf van je ouders als jongere. Een thema dat me natuurlijk wel aansprak als zoon van een akkerbouwer. Het was vrij kort na de invoering van het nieuwe belastingstelsel van 2001. De inkomstenbelasting was overzichtelijk en transparant. Als je bijvoorbeeld een loonsverhoging van 100 euro bruto kreeg, wist je bij wijze van spreken in één oogopslag wat je daaraan overhield. In die jaren veranderde er weinig aan de inkomstenbelasting. De focus van de fiscale politiek lag enerzijds op het optuigen van het toeslagenstelsel, dat in 2005 van start ging, en anderzijds op het versterken van de fiscale concurrentiepositie van Nederland. Met de wijsheid van vandaag beide niet bepaald de meest gelukkig gekozen prioriteiten. Maar na de voor veel burgers interessante belastingherziening van 2001, moesten ook de belastingen voor bedrijven aantrekkelijker worden vond het toenmalige kabinet bestaande uit CDA, VVD en D66. In een paar jaar tijd daalde de winstbelasting van ongeveer 35 naar 25%. De dividendbelasting werd verlaagd van 25 naar 15%. Met zulke maatregelen is het natuurlijk niet verwonderlijk dat het inkomensdeel van bedrijven harder groeide dan dat van huishoudens. De Rabobank concludeerde zelfs dat het reëel besteedbaar inkomen van huishoudens in bijna veertig jaar nauwelijks is toegenomen.² Tegelijk werden er faciliteiten in de inkomstenbelasting voor bijvoorbeeld ondernemers met een eenmanszaak geïntroduceerd, zodat de belastingdruk tussen ondernemingen met een verschillende rechtsvorm een beetje vergelijkbaar bleef. Dat en passant het verschil in belastingdruk in de inkomstenbelasting tussen werknemers en ondernemers in het voordeel van die laatste groep daardoor groter werd, daarvoor was toen nauwelijks aandacht. Met de enorme groei van het aantal zzp'ers sindsdien, is dat nu wel anders.

Na de Tweede Kamerverkiezingen van 2006 werd de inkomstenbelasting ingewikkelder en vanuit ChristenUnie-perspectief minder rechtvaardig, ondanks de eerste kabinetsdeelname van deze partij in die jaren. Op voorstel van het CDA en gesteund door de PvdA had de ChristenUnie tijdens de formatie namelijk moeten slikken dat de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting geleidelijk zou worden afgeschaft. In ruil voor een uitzondering hierop voor ouders met jonge kinderen - deze uitzondering werd in de daaropvolgende kabinetsperiode ook nog eens geschrapt - werd de inkomensafhankelijke combinatiekorting ingevoerd en fors hoger dan de oude combinatiekorting. Beide maatregelen waren volgens de CPB-modellen buitengewoon effectief voor de groei van het aantal banen en pasten bij het politieke klimaat van die dagen, waarin deze mogelijkheid van het

² Zie <https://economie.rabobank.com/publicaties/2018/februari/besteedbaar-inkomen-huishoudens-nederland-staat-vrijwel-stil/>.

overdragen van de algemene heffingskorting smalend werd weggezet als ‘aanrechtssubsidie’. Ze hadden tot gevolg dat het fiscaal steeds interessanter werd om tweeverdiener te zijn en steeds pijnlijker om afhankelijk te zijn van één inkomen. Bij de ChristenUnie-fractie zagen we het als betrokken jonge beleidsmedewerkers - Carola Schouten en ondergetekende - met lede ogen aan.

Vervolgens hield ik me gedurende bijna tien jaar minder met fiscaal beleid bezig. Ik vertrok bij de ChristenUnie-fractie en ging ander werk doen, maar na tien jaar keerde ik er terug. En wat ik toen aantrof laat zich het beste samenvatten met de volgende grafiek.³

Noot: cijfers gebaseerd op paar met kinderen, onder de AOW-gerechtigde leeftijd, in een huurhuis, exclusief kinderopvangtoeslag.

Figuur 1 Inkomensafhankelijke regelingen voor een paar met kinderen

Een wirwar van toeslagen en heffingskortingen met allemaal verschillende op- en/of afbouwpaden. Met name onder het kabinet Rutte-Asscher (2012-2017) is alles wat er aan fiscale regelingen maar inkomensafhankelijk(er) kon worden gemaakt, sterk(er) inkomensafhankelijk gemaakt. De VVD en de PvdA vonden elkaar in die jaren in een agenda van de koopkracht van lage inkomens op peil houden, de arbeidsparticipatie zo veel mogelijk bevorderen en als prijs aanvankelijk het verzwaren van de belastingen voor vooral de (hogere) middeninkomens. De inkomstenbelasting werd hiervoor zeer instrumentalistisch ingezet. Belastingtarieven vertelden als gevolg daarvan steeds minder over wat mensen aan belasting moesten betalen. Je moest bijna een fiscalist zijn om binnen een acceptabel aantal minuten uit te rekenen wat je van 100 euro loonsverhoging netto zou overhouden. Sowieso was

³ Afkomstig uit “Ontwerp voor een beter belastingstelsel”, pag. 191; de grafiek is al inclusief veranderingen regeerakkoord 2017.

het 'instaptarief' inmiddels flink verhoogd. Sinds 2001 was het tarief van de eerste schijf lange tijd ca. 33 procent, maar vanaf 2013 ligt dat rond de 37 procent. Afbouwtrajecten van toeslagen werden zo steil, dat een kleine inkomensstijging er toe kon leiden dat huishoudens in één keer hun toeslag verloren. De heffingskortingen - de algemene heffingskorting, arbeidskorting en inkomensafhankelijke combinatiekorting - werden extreem opgepompt (zie tabel 1) en sterk inkomensafhankelijk gemaakt. Al deze veranderingen leidden voor sommige groepen huishoudens tot een bizarre marginale belastingdruk. Het beruchtste voorbeeld is dat van de hurende éénverdiener met kinderen, die bij een inkomensstijging met 10.000 euro van 22.000 euro bruto naar 32.000 euro bruto minder dan niets daaraan overhield, met in extremis een marginale druk van 194% in 2017. Demotiverender en onrechtvaardiger kan niet.

Jaar	Algemene heffingskorting (in €)	Toename AHK	Arbeidskorting (in €)	Toename AK	Inkomensafhankelijke combinatiekorting (in €)	Toename IACK	Consumenten-prijsindex
2001	1.576	100%	920	100%	138	100%	100%
2006	1.990	126%	1.357	148%	754	546%	110%
2011	1.987	126%	1.574	171%	1.871	1356%	120%
2016	2.242	142%	3.103	337%	2.769	2007%	128%
2021	2.837	180%	4.205	457%	2.815	2040%	140%

Tabel 1 Ontwikkeling heffingskortingen in de periode 2001-2021

Ogenschijnlijk slaagde het vorige kabinet er goed in de inkomensverschillen te beperken, maar daarvoor moest de steeds ondoorzichtiger rondpompomachine van inkomstenbelasting en toeslagen steeds harder worden aangezet. Gevolg: ondanks een in Nederland toenemende primaire inkomensongelijkheid, is er na herverdeling door de overheid sprake van een vrij stabiele Gini-coëfficiënt en daarmee redelijke inkomensverdeling. Op het eerste gezicht althans. Want wie de motorkap van het belastingstelsel optilt en beter kijkt, ziet als gevolg van al het individualistische sturen op koopkracht én betaalde arbeidsparticipatie grote verschillen. Verschillen in belastingdruk, waardoor gelijke inkomens ongelijk worden behandeld, op individueel niveau en al helemaal op huishoudenniveau. Het maakt qua belastingdruk namelijk enorm uit of je je brood verdient als werknemer of als zzp'er. Of je in een huurwoning in de vrije sector woont of in een koopwoning met een hypotheek. Of je als kostwinner of samen het huishoudinkomen verwerft.

Bovendien zijn er tal van andere ongerijmdheden, waar veel beleidsmakers en politici liever van lijken weg te kijken. Een hogere hypotheek leidt nu bijvoorbeeld tot een hogere kinderopvangtoeslag. Dat is natuurlijk in dubbel opzicht niet uit te leggen aan de hurende burens met hetzelfde bruto inkomen. En bijvoorbeeld de afschaffing van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting, die bedoeld was om de arbeidsparticipatie te verhogen, kan eenvoudig worden ontweken door rijke eenverdieners. Het inkomen uit vermogen kan namelijk fiscaal worden toegerekend aan de niet-werkende partner, waardoor die partner de algemene heffingskorting alsnog kan verzilveren. En dan heb ik het nog niet gehad over al die huishoudens die 'vergeten' toeslagen aan te vragen, waar ze wel recht op hebben. 10 procent van de huishoudens - vaak ouderen - die recht hebben op zorgtoeslag, vergeet deze bijvoorbeeld aan te vragen. Of over de kinderopvangtoeslagenaffaire. Of over alle mogelijkheden voor belastingontwijking door multinationals en brievenbusmaatschappijen. Of over de in internationaal perspectief lage belasting op kapitaal en hoge belasting op arbeid in Nederland. Kortom, het belastingstelsel is stuk en aan een grondige reset toe. Kleine op zich goede reparaties, zoals in het regeerakkoord van 2017, volstaan niet langer.

Natuurlijk wordt de politiek al jaren uitgedaagd om het belastingstelsel te hervormen, niet zelden op verzoek van de Tweede Kamer zelf. In 2010 was er al de Commissie Van Weeghel. In 2012 en 2013 de Commissie Van Dijkhuizen. Rode draad van die adviezen: verbreed de belastinggrondslagen, verlaag de belastingtarieven. In 2017 maakten Caminada en Stevens heel helder hoe het fiscale beleid tot steeds minder uitlegbare en steeds onrechtvaardiger uitkomsten leidde en dat het belastingstelsel gebukt ging onder steeds instrumentalistischer beleid om enerzijds de arbeidsparticipatie maximaal te prikkelen en anderzijds een redelijke inkomensverdeling tot stand te brengen, waardoor het draagkrachtbeginsel steeds meer geweld werd aangedaan. Het was met name Caminada die niet moe werd het belang van equivalentie ofwel van een leefvormneutrale inkomstenbelasting aan de politiek voor te houden. En inmiddels zijn we ook een prachtige bundel "Ontwerp voor een beter belastingstelsel" onder redactie van Cnossen en Jacobs (2019) en een mooi bouwstenentraject van het Ministerie van Financiën (2020) rijker. Me dunkt, voldoende aanleiding en genoeg adviezen om als politiek tijdens de volgende formatie eens dapper door te pakken naar een rechtvaardig, eenvoudig en saamhorig belastingstelsel. De ChristenUnie heeft zich door al deze adviezen in ieder geval laten inspireren, heeft haar huiswerk gedaan en is er klaar voor.

Voordat ik de oplossing van de ChristenUnie beschrijf moet me nog één ding van het hart. En dat gaat over de invloed van de CPB-modellen op de keuzes van kabinetten en politieke partijen. Of beter gezegd over op welke wijze kabinetten en politieke partijen zich laten leiden door die modellen en de modeluitkomsten. Ik doel hierbij met name op het zogenoemde model MICSIM, waarmee de structurele effecten van maatregelen voor arbeidsparticipatie, koopkracht en budget worden berekend. Bij de introductie van dit model in 2014 was gelijk duidelijk dat, als gevolg van nieuwe inzichten in de zogenoemde arbeidsaanbodelasticiteiten, het fiscaal stimuleren van de arbeidsparticipatie minder effectief was dan eerder gedacht. Maar de beleidsreactie was niet: oké, dan ontwerpen we een overzichtelijk en transparant belastingstelsel op basis van het draagkrachtbeginsel zonder extreme arbeidsparticipatieprikkels; integendeel, de dosis fiscale arbeidsparticipatiemedicamenten werd niet afgebouwd, maar verder opgevoerd. Dat had er mee te maken dat volgens de in MICSIM verwerkte inzichten lagere inkomensgroepen en moeders met jonge kinderen nog wel enigszins fiscaal te prikkelen waren om te gaan werken, terwijl de alleenverdiener en meestverdienende partner bijna immuun leken voor fiscale participatieprikkels. Dat alles in combinatie met 5 miljard euro aan beschikbare ruimte voor lastenverlichting leidde in het Belastingplan 2016 tot een gemiste belastinghervormingskans en in plaats daarvan een forse verhoging van de arbeidskorting en van de inkomensafhankelijke combinatiekorting. In de doorrekening van de verkiezingsprogramma's van 2017 deden partijen als de VVD en PvdA, en in mindere mate D66 en GroenLinks, hier nog eens een forse schep bovenop. Waar bijvoorbeeld de VVD in de doorrekening van hun verkiezingsprogramma er in 2006 nog voor koos alle lastenverlichting - ruim 7 miljard euro - voor burgers eenvoudig te stoppen in lagere belastingtarieven, koos de VVD er in de doorrekening van 2017 voor bijna alle lastenverlichting in nog hogere heffingskortingen te stoppen: bijna 9 miljard euro in de arbeidskorting en bijna 3 miljard in de inkomensafhankelijke combinatiekorting. En de PvdA deed precies hetzelfde. Met als gevolg bij zulke enorme bedragen weliswaar een positief werkgelegenheidseffect, maar natuurlijk nog extremere verschillen in belastingdruk tussen huishoudens met gelijke inkomens. CDA en ChristenUnie sloegen een ander pad in en gingen niet mee in dit alsmaar verder oppompen van de heffingskortingen, maar kozen voor een tweeschijvenstelsel met lagere tarieven. Dat bracht voor deze partijen in de doorrekening van 2017 vanzelfsprekend minder goede werkgelegenheidseffecten met zich mee, maar wel een veel evenwichtiger verdeling in belastingdruk tussen de verschillende soorten huishoudens. Vervolgens leidde dat tijdens de kabinetsformatie als vanzelf tot een politiek-inhoudelijke botsing. Deze werd met een blik op de fiscale paragraaf in het regeerakkoord in het voordeel beslecht van CDA en ChristenUnie. Met technische

maatregelen als geleidelijker op- en afbouwtrajecten en het verleggen van afbouwpunten bij toeslagen en heffingskortingen en de introductie van een tweeschijvenstelsel. Tijdens de augustusbesluitvorming van 2019 werd echter een deel van deze fiscale verbeteringen de facto weer prijsgegeven met een verdere verhoging van de arbeidskorting met enkele miljarden. Het fiscale bloed kruipt blijkbaar iedere keer toch weer naar plekken waar het niet naartoe had moeten gaan. Kort en goed, hoewel de fiscale veranderingen van dit kabinet zeker goed nieuws waren voor veel huishoudens met een middeninkomen en er van netto-inkomensachteruitgang bij een bruto-inkomensvooruitgang geen sprake meer is, is het belasting- en toeslagenstelsel allerminst grondig hervormd. Dat moet tijdens de volgende formatie wel gebeuren. Immers, een kabinetsformatie is de perfecte *window of opportunity* om tot een grote belastinghervorming te komen. En daarbij moeten politieke partijen weer leren CPB-modellen te gebruiken als hulpmiddel en niet als instrument om banenkampioen-op-papier te worden of anderszins de maatregelen zo te *tweaken* dat de modeluitkomsten optimaal zijn (niet moeilijk als je de modellen een beetje kent), terwijl ondertussen het belastingstelsel steeds meer stuk gaat en aan niemand meer is uit te leggen en het bovendien steeds moeilijker uitvoerbaar én vooral steeds onrechtvaardiger wordt.

Het begint met rechtvaardigheid

Meer dan menig gebod of verbod, hebben belastingen impact op het leven en de keuzes van burgers en bedrijven. Alleen daarom al is het belangrijk goed na te denken over de uitgangspunten onder het belastingstelsel, en niet routinematig in het jaarlijkse belastingplan te schroeven aan allerlei fiscale knoppen voor een koopkrachtplusje links of een fiscaal voordeeltje rechts. Voor de ChristenUnie geldt dat het belastingstelsel moet bijdragen aan rechtvaardige sociale verhoudingen. In het christelijke mensbeeld is de mens in de kern een relationeel wezen dat onderdeel is van een gemeenschap en wederkerige relaties aangaat. Dat is principieel anders dan het individualistische beeld van de mens als autonoom individu dat bevrijd moet worden van sociale verbanden. Dit laatste beeld, met de mens als *homo economicus* wiens waarde vooral wordt gedefinieerd door het betaalde werk dat hij of zij verricht, is de afgelopen decennia dominant geweest bij de inrichting van het belastingstelsel. Er is een tegenwicht nodig om gezonde verhoudingen te herstellen. Het belastingstelsel moet rechtvaardiger, veel minder complex en de goede dingen verdienen minder belasting en de slechte of de te laag belaste zaken verdienen meer belasting.

Dat het rechtvaardiger moet, is wel duidelijk. Er zijn niet te verteren grote verschillen in (marginale) lastendruk, ook bij gelijk inkomen. Dat betekent dat we afscheid moeten nemen van het steeds maar instrumentalistischer sturen via de inkomstenbelasting op enerzijds koopkracht en anderzijds hogere arbeidsparticipatie. Daarmee komen we als vanzelf bij het punt, dat het stelsel ook minder individualistisch moet worden. Dat het sociale kapitaal van onze samenleving fiscaal weer gewaardeerd gaat worden. Formeel is het zo geregeld dat de heffing van inkomstenbelasting is gebaseerd op het individuele inkomen en dat toeslagen worden toegekend op basis van het huishoudinkomen. In de praktijk blijkt dit onderscheid echter onvolkomen. Enkele illustraties kwamen hierboven al aan de orde. Wij willen een belastingstelsel dat recht doet aan én het huishoudenperspectief én het individuele perspectief. Alleen als het huishoudenperspectief wordt gehonoreerd, is er ruimte om zorg en werk te combineren, ontstaat er ruimte voor gezinnen, ontstaat er ruimte voor rust. Hét fiscale instrument om dat te bereiken is een op de huishoudengroote gebaseerde verzilverbare belastingkorting: de basiskorting. Rechtvaardiger, dat betekent ook dat we belastingontwijking aanpakken en belastinggrondslagen zo breed mogelijk houden, zodat ook multinationals hun *faire share* betalen.

Dat het minder complex moet én kan, dat staat buiten kijf. Het belastingstelsel, moet begrijpelijk en transparant zijn en zo eenvoudig mogelijk. Ook dat is een kwestie van rechtvaardigheid. Het toeslagenstelsel, dat het ‘doenvermogen’ van veel mensen overschat, moet wat ons betreft dus op de helling. En ook in het aantal heffingskortingen en aftrekposten moet worden gesnoeid. Ook hier past het principe van brede belastinggrondslagen en redelijke tarieven, zowel voor burgers als bedrijven.

Als derde verdienen de goede dingen van het leven minder belasting en de te laag belaste zaken meer. Het arbeidsinkomen wordt in Nederland bijvoorbeeld relatief zwaar belast, terwijl kapitaal relatief licht wordt belast. Dat heeft niet in het minst te maken met de in internationaal perspectief bijzondere fiscale bejegening van het eigen huis; dat wordt met de hypotheekrenteaf trek flink gesponsord in plaats van belast. Eenzelfde benadering passen we toe op vervuilende productie en ongezonde consumptie. Die mogen wat de ChristenUnie betreft duurder worden, terwijl schoon, circulair en gezond goedkoper wordt.

Wij hebben dit onderstaand met grotendeels concrete doorgerekende maatregelen uitgewerkt langs de lijn van drie richtingaanwijzers: rechtvaardig delen, rechtvaardig bijdragen en rechtvaardig sturen.

Rechtvaardig delen

Nummer CPB	Maatregel	2025 (in mld €)
	Rechtvaardig delen (sociale zekerheid, inkomen en arbeid)	
101	Invoeren verzilverbare basiskorting	-41,0
102	Invoeren inkomensafhankelijke kop op verzilverbare basiskorting	-20,4
103	Invoeren werkendekorting	-19,0
104	Verlaging basistarief tweeschijvenstelsel	-18,4
106	Verhogen wettelijk minimumloon met 10% (volledige koppeling AOW en bijstand)	-3,7
107	Omvormen financiering kinderopvang naar vaste lage prijs	-1,8
108	Afschaffen toeslagen en kinderbijslag	17,0
109	Introductie korting ouderen op huishoudniveau	-3,8
110	Afschaffen maximum premiegrens Zvw (effect huishoudens)	1,0
112	Verhogen toptarief	1,0
113	Afschaffen algemene heffingskorting	28,7
114	Afschaffen arbeidskorting	24,8
115	Afschaffen inkomensafhankelijke combinatiekorting	1,7
116	Afschaffen ouderenkorting	5,3
117	Afschaffen alleenstaande ouderenkorting	0,6
118	Geleidelijk fiscaliseren AOW-premie	2,7
119	Aftoppingsgrens pensioenpremies naar 1,5x modaal	2,6
133	Verlagen aangrijpingspunt toptarief	0,6
134	Beperken 30%-regeling tot WNT-norm	0,2
145	Versoberen fiscale behandeling lenen uit eigen vennootschap	-0,2
146	Verlagen marge gebruikelijk loon in box 2	0,7
152	Verlaging Aof-premie	-0,5
153	Verlaging WW-premie vaste contracten	-0,5
	Rechtvaardig delen - sub totaal EMU-relevant ex ante (+ = saldo-verbeterend)	-22

Tabel 2 Doorgerekende maatregelen behorend bij rechtvaardig delen

De belangrijkste maatregelen uit tabel 2, die horen bij het principe rechtvaardig delen, staan onderstaand toegelicht. We verlagen hiermee vooral de lasten op het inkomen dat verkregen wordt uit arbeid of een uitkering. We doen dat zo dat over het geheel genomen de inkomensverdeling redelijk blijft, terwijl tegelijkertijd de grote fiscale verschillen bij gelijke bruto-inkomens - die niets met het

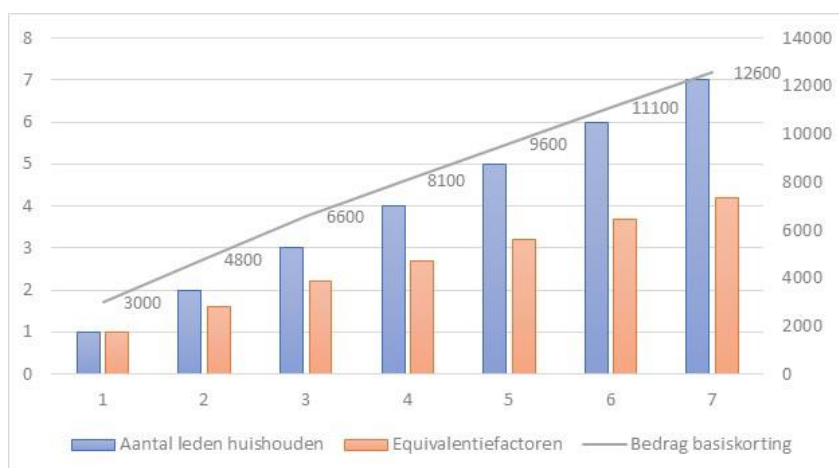
draagkrachtbeginsel en daarmee met de sterkte van de schouders te maken hebben - flink kleiner worden. Als gevolg van de maatregelen gaan vooral de groepen huishoudens erop vooruit die het afgelopen decennium minder hebben geprofiteerd van het fiscale beleid van de diverse kabinetten: de éénverdieners het meest, vervolgens de alleenstaanden en de tweeverdieners relatief het minst. De hier opgesomde maatregelen tellen op tot per saldo 22 miljard euro in 2025. Structureel, rond 2030, is dit bedrag enkele miljarden kleiner. Het grootste deel van deze lagere lasten op arbeid wordt betaald door hogere lasten op kapitaal, wat staat toegelicht onder "Rechtvaardig bijdragen".

We schaffen de toeslagen af (maatregel 108)

Het toeslagenstelsel faalt en daarom komt er een einde aan de toeslagen. We willen dat er nooit meer een situatie als de kinderopvangtoeslagenaffaire kan ontstaan. En we willen af van de hoogte van de huur als bepalend criterium voor inkomensondersteuning. Bovendien willen we dat er een einde komt aan de vele ouderen en gezinnen die vergeten toeslagen aan te vragen, terwijl ze er wel recht op hebben. En aan de vele terugvorderingen door de Belastingdienst, één of enkele jaren later, waardoor mensen in de problemen kunnen komen.

We voeren een verzilverbare basiskorting gebaseerd op het huishouden in (maatregel 101, 102 en 113)

In plaats van de toeslagen komt er een verzilverbare belastingkorting. Deze vervangt de algemene heffingskorting, de huurtoeslag, het kindgebondenbudget en de kinderbijslag. Deze basiskorting, een vorm van negatieve inkomstenbelasting, houdt rekening met de huishoudensamenstelling. De basiskorting, die we hebben gebaseerd op een equivalentiebenadering is leefvormneutraal. Deze discrimineert in tegenstelling tot het huidige stelsel niet naar de leefvorm. Nu is het zelfs zo dat een eenverdienersgezin met een paar kinderen goedbeschouwd fiscaal geprikkeld wordt om te scheiden. En wanneer je de huidige inkomensverhoudingen tussen de verschillende huishoudtypen als maatgevend beschouwt, zou je bizarre basiskorting-bedragen krijgen per huishoudtype. Dat zie je bijvoorbeeld terug bij het overigens op veel punten mooie en goed vergelijkbare belastingherzieningsplan van D66, waar een alleenstaande een korting krijgt van 3.600 euro en een paar een korting van 2.600 euro. Dat is gelet op de huidige fiscale bejegening van deze 'leefvormen' begrijpelijk, maar allesbehalve logisch en onzes inziens ook niet rechtvaardig. Wij hebben de basiskorting gebaseerd op een vorm van equivalentie, waarmee het verloop van de basiskorting een objectiveerbare grondslag krijgt, los van de toevallige verhoudingen van vandaag. Immers, hoe meer mensen in een huishouden wonen, hoe hoger de kosten, maar ook: hoe groter de schaalvoordelen. Internationaal zijn er verschillende equivalentieschalen in omloop, waarbij bedacht moet worden dat niet alleen de equivalentiefactor belangrijk is, maar ook het basisbedrag dat als vertrekpunt geldt voor een huishouden dat bestaat uit één persoon. Dat ziet er in ons voorstel als volgt uit: uitgaand van een basisbedrag van 3.000 euro voor een alleenstaande met de equivalentiefactor 1, krijgt een huishouden met 2 of 3 personen er steeds een factor 0,6 bij, ofwel 1.800 euro, en vanaf de vierde persoon in het huishouden gaat het om een factor 0,5, ofwel 1.500 euro. Dat is een paar honderd euro meer dan de huidige kinderbijslag. Dit is in beeld gebracht in figuur 2.

Figuur 2 Inkomensonafhankelijk deel basiskorting naar huishoudengrootte

De basiskorting bestaat echter niet alleen uit dit inkomensonafhankelijke deel, maar ook uit een inkomensafhankelijk deel. Deze inkomensafhankelijke kop vervangt de facto het huidige kindgebonden budget en de huurtoeslag, waarbij de bedragen per kind hoger zijn dan bij het kindgebonden budget en waarmee de huurtoeslag is vervangen door een vorm van inkomensafhankelijke ondersteuning onafhankelijk van het huis waar je in woont. Heb je een laag inkomen en woon je in een koopwoning, dan krijg je die inkomensafhankelijke kop op de basiskorting. Woon je in sociale huurwoning, dan ook. Woon je in een duurdere huurwoning in de vrije sector, dan ook. Dit is evident veel rechtvaardiger én eenvoudiger dan de huidige huurtoeslag. En deze inkomensafhankelijke kop is als onderdeel van de basiskorting dus ook gebaseerd op het huishoudenperspectief. Een bewuste keuze. Als we alleen hadden gekozen voor een op zich iets eenvoudiger hogere inkomensonafhankelijke basiskorting, hadden we vervolgens alleen nog maar op het niveau van het individu kunnen bijsturen met behulp van de belastingtarieven. Daarmee zouden we onzes inziens te weinig recht hebben gedaan aan het huishoudenperspectief in het belastingstelsel.

Concreet, tot een bruto-huishoudinkomen van 20.000 euro is het inkomensonafhankelijke deel en het inkomensafhankelijke deel even groot. Daarna bouwt het inkomensafhankelijke deel af tot 0 bij een bruto-huishoudinkomen van 70.000 euro, wat tevens onze schijfgrens is tussen het lage en het hoge belastingtarief. Een alleenstaande krijgt bijvoorbeeld tot een inkomen van 20.000 euro een korting van 6.000 euro, waarna deze afbouwt tot 3.000 bij een inkomen van 70.000 en hoger. Een gezin met drie kinderen krijgt bijvoorbeeld tot een inkomen van 20.000 euro een korting van 19.200 euro, waarna deze afbouwt tot een korting van 9.600 euro bij een inkomen van 70.000 euro en hoger (die 3.000 euro en 9.600 euro zijn de bedragen die u terugziet in figuur 2 bij huishoudens van respectievelijk 1 en 5 personen).

Bijna gratis kinderopvang, korting op de zorgpremie (maatregel 107 en 115)

Het budget van de kinderopvangtoeslag en het budget van de huidige combinatiekorting gebruiken we om iedere gebruiker een hoge vaste korting van 96% op de prijs van kinderopvang te geven, die rechtstreeks wordt verrekend met kinderopvanginstellingen dan wel gastouders. We hebben gekozen voor een 96% lagere prijs, enerzijds omdat dat percentage de korting op de kinderopvangprijs is die huishoudens met een laag inkomen nu krijgen, en anderzijds omdat we een kleine eigen bijdrage, ook al is het maar een paar euro per dag, billijk vinden. We zijn voornemens de zorgtoeslag voortaan

rechtstreeks te verrekenen als een gestaffelde korting op de maandelijkse zorgpremie, waarmee de huidige zorgtoeslag verdwijnt.

We verhogen het minimumloon (maatregel 106)

In Nederland is het aantal werkende armen gegroeid tot ruim 220.000 personen. Dat vindt de ChristenUnie niet te verteren. Een belangrijke oorzaak hiervan is de flexibilisering van de arbeidsmarkt; meer over de aanpak daarvan in het verkiezingsprogramma. Een andere oorzaak is het wettelijk minimumloon, dat te laag is om van rond te komen. Wat ons betreft komt er een wettelijk minimumuurloon en gaat het wettelijk minimumloon de komende kabinetsperiode met ten minste 10% extra omhoog. Het minimumjeugdloon stijgt hierbij mee. En ook de bijstandsuitkeringen en de AOW. Naast de basiskorting en het bijna gratis maken van de kinderopvang is een hoger minimumloon een essentiële stap in het overbodig maken van de toeslagen.

Belasting op arbeidsinkomen met miljarden omlaag (maatregel 104, 112 en 133)

De belasting op inkomen uit arbeid gaat fors naar beneden. Niet alleen door de invoering van een basiskorting, maar ook door het basistarief flink te verlagen van ruim 37% nu naar 32,5% tot een inkomen van 70.000 euro, waarmee het instaptarief weer vergelijkbaar wordt met de tijd toen de huidige inkomstenbelasting werd geïntroduceerd. Daarboven gaat een toptarief gelden van 52,5%.

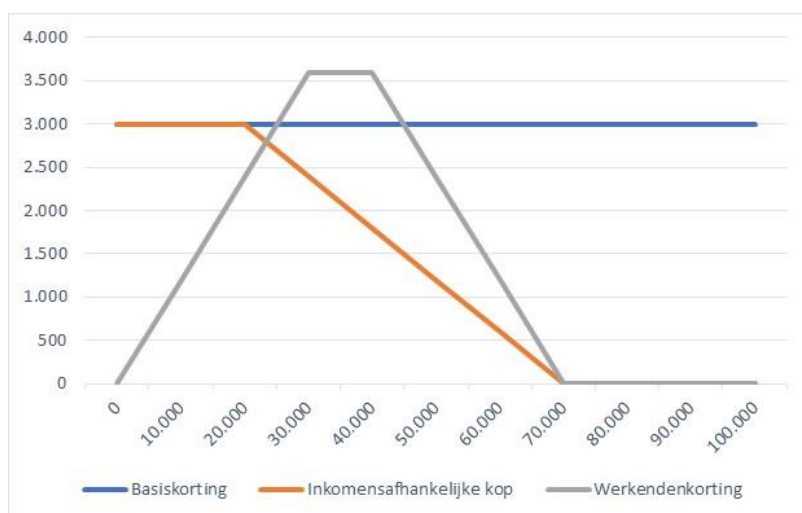
Behandel ouderen en jongeren fiscaal vergelijkbaar (maatregel 101, 102, 106, 109, 116, 117 en 118)

De grote verschillen in fiscale bejegening tussen jongeren en ouderen poetsen we weg. Daarbij hoort enerzijds dat de AOW-premie geleidelijk wordt gefiscaliseerd. Tegelijk stijgt de AOW ook mee met de verhoging van het minimumloon met ten minste 10%. De ouderenkorting vormen we om naar een op het huishouden gebaseerde ouderenkorting, vergelijkbaar met de benadering in de basiskorting. Sowieso krijgen uitwonende jongeren, zoals studenten (500 euro per maand!), én gepensioneerden voortaan dezelfde basiskorting als werkenden. Momenteel ligt de algemene heffingskorting voor ouderen nog veel lager.

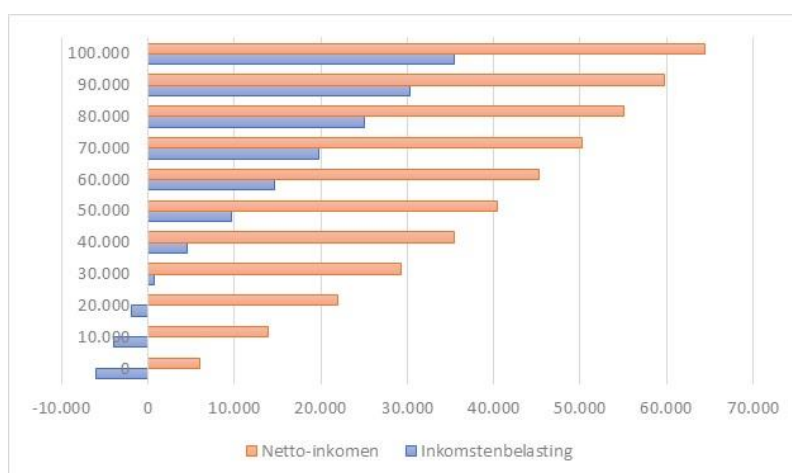
Naar één werkendekorting; maak werknemers in vaste dienst goedkoper (maatregel 103, 114, 127, 152 en 153)

De afgelopen jaren extreem opgepompte arbeidskorting en de diverse ondernemersregelingen in de inkomstenbelasting worden geleidelijk geïntegreerd in één werkendekorting van maximaal 3.600 euro rond modaal. Dit is een minder hoog bedrag dan de huidige maximale arbeidskorting. Gaan werken en meer gaan werken blijven fiscaal aantrekkelijk, maar de verschillen met niet-werkenden en gepensioneerden worden minder extreem. Ook de fiscale verschillen tussen werknemers en zelfstandigen worden veel kleiner. Alleen de MKB-winstvrijstelling houden we deels overeind. Zo blijft het ook fiscaal aantrekkelijk om succesvol ondernemer te zijn en behouden we het globale evenwicht tussen IB-ondernemers en andere rechtsvormen, maar zonder dat je primair om fiscale redenen zzp'er wordt c.q. om die reden tot het zzp-schap wordt gedwongen. Tegelijk willen we het voor werkgevers aantrekkelijker maken om werknemers voor onbepaalde tijd (vaste dienst) aan te nemen.

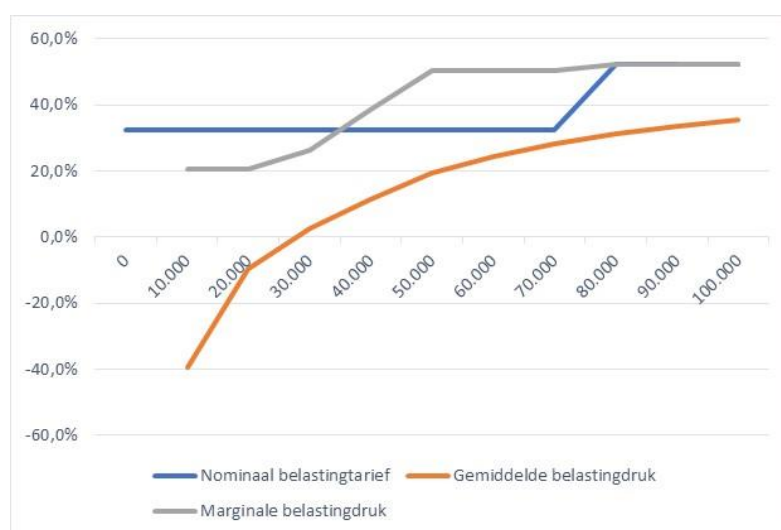
Hoe de door de ChristenUnie voorgestelde belastingmaatregelen uitwerken voor een werkende alleenstaande kunt u zien in de figuren 3, 4 en 5. Als figuur 3 wordt vergeleken met figuur 1, dan valt gelijk op hoeveel eenvoudiger het voorgestelde belastingstelsel is.

Figuur 3 Heffingskortingen werkende alleenstaande

Figuur 4 Netto-inkomen en inkomstenbelasting werkende alleenstaande

Figuur 5 Belastingdruk werkende alleenstaande

Rechtvaardig bijdragen

Rechtvaardig bijdragen (vermogen en winst)		
Nummer CPB	Maatregel	2025 (in mld €)
121	Geleidelijke afschaffing hypotheekrenteaftrek, eigen woning naar box 3	2,4
105	Verhogen heffingsvrije vermogen box 3	-1,4
125	Afschaffing overdrachtsbelasting eigenaar-bewoners	-0,7
126	Afschaffing verhuurderheffing	-1,4
132	Herinvoeren ozb-gebruikersdeel	4,0
131	Verhogen erf- en schenkbelasting	1,4
111	Afschaffen maximum premiegrens Zvw (effect bedrijven)	2,2
127	Halveren MKB-winstvrijstelling en afschaffen overige aftrekposten zelfstandigen	3,4
154	Terugdraaien verlenging eerste schijf vennootschapsbelasting	0,9
142	Verhoging tarief Innovatiebox	0,3
151	Invoegen extra schijf WBSO	-0,3
147	Afschaffing BIK-afdrachtsvermindering	2,0
143	Invoering digitale dienstenbelasting	0,2
148	Invoering financiële transactiebelasting	0,5
144	Aanpakken belastingontwijking - invoeren voorstellen VPB Commissie Ter Haar	0,6
	Rechtvaardig bijdragen - sub totaal EMU-relevant ex ante (+ = saldo-verbeterend)	14

Tabel 3 Doorgerekende maatregelen behorend bij rechtvaardig bijdragen

De belangrijkste maatregelen uit tabel 3, die horen bij het principe rechtvaardig bijdragen, staan onderstaand toegelicht. We verhogen hiermee de lasten op de factor kapitaal, vooral op verschillende vormen van vermogen en winst die nu niet of nauwelijks belast worden. De hier opgesomde maatregelen tellen op tot per saldo 14 miljard euro. Structureel, rond 2030, is dit bedrag een aantal miljarden hoger. Deze hogere lasten op kapitaal gebruiken we om de lagere lasten op arbeid te kunnen betalen, wat hierboven staat toegelicht onder "Rechtvaardig delen".

Rechtvaardig wonen (maatregel 121, 105, 125, 126, 132 en 131)

Als het fiscale beleid ergens desastreus heeft uitgepakt, dan is het wel op het gebied van wonen. En niet alleen desastreus, ook nog eens heel onrechtvaardig. Dat we voorstellen de huurtoeslag af te schaffen en om te vormen tot een algemene vorm van inkomensondersteuning, stond hierboven al beschreven. Maar de hypotheekrenteaftrek schaffen we eveneens af. Niet in één keer, maar geleidelijk, in 10 jaar tijd. In die periode hevelen we de eigen woning fiscaal over van de arbeidsinkomensbox 1 naar de vermogensbox 3. Door hier de tijd voor te nemen, voorkomen we inkomensschokken. In combinatie met deze verplaatsing naar box 3, verhogen we de vermogensvrijstelling ook geleidelijk naar 250.000 euro voor een alleenstaande en 400.000 euro voor een stel, zodat huishoudens met een gemiddelde woningwaarde en een doorsnee hoeveelheid spaargeld geen belasting over hun huis en spaargeld hoeven te betalen. Hierdoor zullen negen op de tien woningbezitters geen belasting hoeven te betalen in box 3. Bovendien is de aflossingseis met 50 procent in box 3 minder streng dan in box 1, wat liquiditeitsproblemen onder vooral ouderen kan voorkomen. Daarnaast schaffen we de overdrachtsbelasting voor alle eigenaar-bewoners en de schenkingsvrijstelling eigen woning af. Tevens wordt met de woning als belastinggrondslag het belastinggebied voor gemeenten verruimd, waardoor de belasting op inkomen uit arbeid of een uitkering daalt. En last but not least, de verhuurderheffing schaffen we af. Het is hoog tijd om woningcorporaties weer als onderdeel van de oplossing te gaan behandelen en in combinatie met de

afschaffing van de verhuurderheffing een woonakkoord met ze te sluiten met afspraken over huurprijzen, sloop, nieuwbouw, onderhoud, renovatie en verduurzaming, met zowel aandacht voor de opgaven in groei- als in krimpgebieden.

Beter belasten van vermogen (105, 131, 145 en 146)

We hebben als fiscale werkgroep lang gediscussieerd over het beter belasten van vermogens. Beter belasten inderdaad, want de vermogensongelijkheid in Nederland is veel te groot, maar ook geldt dat sommige vermogenscomponenten hier best fors worden belast, terwijl andere onderdelen helemaal niet worden belast. Beleggingen en zeker spaargeld worden in box 3 bijvoorbeeld vrij stevig belast, zeker wanneer rekening gehouden wordt met inflatie. Huishoudens die sparen teerden dankzij de belasting in box 3 de afgelopen jaren zelfs in op hun vermogen. Dat de belasting op privévermogen in Nederland toch laag is, komt vooral door de huidige fiscale vrijstellingen voor pensioen en het eigen huis. Voor pensioen zijn daar goede redenen voor. Voor het eigen huis geldt dit minder, wel licht in dit verband een fors hogere vermogensvrijstelling voor de hand, zoals hierboven reeds beschreven. Daarnaast is de belastingdruk op erfenissen in Nederland laag, lager dan enkele decennia terug, zeker voor grote bedragen. Dat de erfbelasting er eentje is die emoties oproept is, dat is ons duidelijk. Tegelijkertijd is het goed te beseffen dat een schenking of erfenis die je krijgt een financieel gewin is wat de draagkracht vergroot, terwijl er geen tegenprestatie tegenover staat. Vanuit dat perspectief is het vreemd erfenissen veel lager te belasten dan bijvoorbeeld arbeidsinkomen, zoals nu het geval is. Naast een verlaging van de belasting op arbeidsinkomen, ligt wat ons betreft vanuit draagkrachtoverwegingen een verhoging van de belasting op erfenissen voor de hand. De mogelijkheden om belastingbetaling uit te stellen in box 2, perken we in. Tegelijk letten we daarbij goed op het belang van familiebedrijven voor onze economie en samenleving.

Een ander heet hangijzer bij de discussie over het beter belasten van vermogens is of de belasting, zoals nu, op basis van fictief rendement of op basis van werkelijk rendement moet worden geheven. Iedereen is het er eigenlijk wel over eens dat belasting betalen op basis van je werkelijke kapitaalinkomsten het beste is. Tegelijk zitten daar belangrijke uitvoeringslasten en -problemen aan voor de Belastingdienst. Wij zien de komende jaren mogelijkheden om de belasting op basis van fictief rendement dichterbij de werkelijkheid te brengen, zonder dat het huidige stelsel van box 3 helemaal op de schop hoeft. Wij hebben liever dat de Belastingdienst haar energie de komende jaren steekt in een rechtvaardiger inkomstenbelasting en de afschaffing van de toeslagen, dan dat met veel pijn en moeite een vermogensbelasting op basis van werkelijk rendement wordt gerealiseerd.

Bedrijven betalen een *faire share* (maatregel 154, 142, 151, 147, 143, 148 en 144)

Na jaren een fiscaal paradijs te zijn geweest voor bijvoorbeeld brievenbusmaatschappijen, is het huidige kabinet eindelijk begonnen met het aanpakken van belastingontwijking en het ontmantelen van allerlei goedbedoelde en minder goedbedoelde fiscale vrijstellingen voor vooral multinationale bedrijven. De ChristenUnie ziet dit als een eerste stap en wil graag verdere stappen zetten in de komende kabinetsperiode. De Commissie Ter Haar heeft hiertoe waardevolle voorstellen gedaan, die deels, maar nog niet alle zijn overgenomen. Met het overnemen alle voorstellen gaan we door op het pad van het verbreden van de grondslag onder de winstbelasting, waardoor onder andere het ondernemen met eigen vermogen aantrekkelijker wordt en het ondernemen met geleend geld minder aantrekkelijk. Het minimumtarief in de VPB verhogen we van 9 naar 15%. We zien ook graag dat dit als minimumpercentage in de Europese Unie gehanteerd gaat worden, aangevuld met afspraken over de belastinggrondslagen en het beter benutten van de mogelijkheden die het mededingingsrecht biedt om belastingontwijking tegen te gaan. Dit minimum van 15% gaat ook gelden voor de Innovatiebox. Om innovatie te blijven bevorderen verruimen we in ruil daarvoor de WBSO. Daarnaast voeren we een

digitale dienstenbelasting in, zodat digitale platforms fiscaal gaan bijdragen, en een financiële transactiebelasting, waarbij we aansluiten bij de vormgeving in andere lidstaten van de EU. Idealiter zouden we hier verder in willen gaan door bijvoorbeeld ook belasting te gaan innen op transacties van afgeleide financiële producten, maar een alleingang ligt hierbij niet voor de hand. Dat is sowieso een rode draad bij het aanpakken van belastingontwijking en het belasten van transacties en diensten die nu niet worden belast. Daarvoor is hechte samenwerking in de Europese Unie nodig, en daar zet de ChristenUnie dan ook graag op in. Ten slotte willen de BIK zo snel mogelijk vergeten. Liever verlagen we structureel de lasten op arbeid, zowel voor de werkgever als voor de werknemer.

Rechtvaardig sturen

De overheid beïnvloedt keuzes van consumenten en producenten niet alleen met ge- en verboden, met boetes en subsidies, maar misschien nog wel het meest met belastingen. Een aantal beruchte voorbeelden passeerde al de revue met de fiscale omgang met wonen en werken. Het fiscale woonbeleid werkt zeer verstorend en heeft grote negatieve welvaartseffecten. En dat geldt ook voor de Nederlandse omgang met de arbeidsmarkt, die zich onder andere vertaalt in de grootste fiscale voordelen voor zelfstandigen van alle OESO-landen. Dit kabinet is voorzichtig begonnen met het verkleinen van de fiscale verschillen voor wat betreft wonen en werken, maar er is alle reden om voor zowel wonen als werken een forse tempoversnelling door te voeren.

Tegelijk zijn er ook terreinen waar fiscale sturing juist meer gewenst is dan voorheen. Of anders dan nu. Er is veel productie en consumptie waarmee een voorschot wordt genomen op de opbrengsten van de aarde voor volgende generaties. Neem consumptie en productie in relatie tot milieu, maar ook de volksgezondheid. Moet de overheid negatieve externaliteiten niet meer dan nu inprijzen met behulp van belastingen, zoals bijvoorbeeld met een suikertaks? En neem mobiliteit, waarbij vliegen spotgoedkoop is - de vliegbelasting moet de lucht in! - en de belasting voor wat betreft de auto vooral op het bezit is gericht en minder op het gebruik ervan. Die belasting kan toch veel slimmer? En neem energie, waarbij een betere beprijzing dan wel belasting van broeikasgasemissies tot een veel groter effect leidt in emissiereductie, dan nu het geval is. Dat moet toch effectiever kunnen? Het antwoord op alle drie de vragen is wat betreft de ChristenUnie bevestigend. Hoe we dat verder hebben uitgewerkt leest u binnenkort in het verkiezingsprogramma en in de doorrekening ervan door CPB en PBL. De maatregelen die behoren bij het principe van rechtvaardig sturen zijn namelijk niet meegenomen in de doorrekening van het CPB. Om die reden houden we dit onderdeel in deze notitie beknopt.

Afwegingen bij de doorrekening

Toen ik begon aan deze exercitie wist ik één ding zeker: alles wat we zouden gaan doen om het belastingstelsel rechtvaardiger en eenvoudiger te maken kost werkgelegenheid op het CPB-papier. Het afgelopen decennium is er fiscaal zo instrumentalistisch gestuurd op het optimaliseren van enerzijds een redelijke inkomensverdeling en anderzijds een zo hoog mogelijke arbeidsparticipatie, dat het stelsel niet anders dan met een vrij fors negatief papieren werkgelegenheidseffect eenvoudig en beter kan worden gemaakt. Dat is inherent aan de inzichten over arbeidsaanbodelasticiteiten, zoals die zijn verwerkt in het model MICSIM van het CPB. De laatste jaren hebben politieke partijen en kabinetten zich veel te veel laten leiden door MICSIM in plaats dat het als niet meer dan een nuttig analyse-instrument is benut. Dat geldt zelfs voor een partij als de ChristenUnie, om maar dichtbij huis te blijven, die bij de doorrekening bij wijze van spreken eerst een compromis met zichzelf sloot, om maar niet al te slecht uit die doorrekening te komen voor wat betreft werkgelegenheidsgroei en bbp-groei. De doelstelling van staatssecretaris Wiebes in 2014 om bij de door hem gewenste belastingherziening 100.000 extra banen-op-papier te willen creëren, was wat dit betreft het absolute dieptepunt. Hij is

met veel kunst- en vliegwerk nooit verder gekomen dan 35.000 extra banen-op-papier, bij het Belastingplan 2016, maar raakte daarmee tegelijk verder af van een belastinghervorming dan ooit. En die banen waren nota bene alweer bijna allemaal verdwenen als gevolg van het Belastingplan 2017, dat behoorlijk negatief uitpakte voor de werkgelegenheid. Op papier dan, want in de werkelijkheid was er niet zo veel veranderd. Behalve dan in het belastingstelsel, dat was met verder opgepompte heffingskortingen nog onrechtvaardiger en nog ondoorzichtiger en nog complexer geworden. Enfin, ik val in herhaling. Punt is dat we deze keer eens niet voorafgaand aan de doorrekening alvast een compromis met onszelf hebben gesloten. Deze keer zijn we echt begonnen en geëindigd met een belastingstelsel dat echt veel beter is, veel rechtvaardiger en veel minder complex en dus veel begrijpelijker. Op papier dan, want het moet natuurlijk nog wel even geregeld worden, bijvoorbeeld bij de aankomende kabinetsformatie.

Met een zo eenvoudig mogelijk vormgegeven inkomstenbelasting toog ik een paar maanden geleden naar het CPB. Opnieuw opgebouwd vanuit het perspectief van concrete huishoudens. Met in het voorhoofd onze principes van rechtvaardig delen, rechtvaardig bijdragen en rechtvaardig sturen en in het achterhoofd inzichten uit theorieën als de optimale belastingtheorie. Die optimale belastingtheorie met de U-curve voor het optimale verloop van de marginale druk moest helaas al snel overboord. Dat leidde aan de onderkant van het inkomensgebouw tot te negatieve inkomenseffecten. Dat verrast niet. De inkomensondersteuning via het huidige stelsel van belastingen en toeslagen aan veel huishoudens met een laag inkomen is hoog. Dit in tegenstelling tot het minimumloon en de daaraan gekoppelde uitkeringen.

En om de doorrekenexercitie te beperken, besloten we het groener en gezonder maken van het belastingstelsel te laten liggen tot de doorrekening van het verkiezingsprogramma, ook al omdat het echt nieuwe van onze belastingplannen de afschaffing van de toeslagen is, de introductie van een basiskorting gebaseerd op de huishoudengrootte, verhoging van het minimumloon en uitkeringen en de verlaging van lasten op arbeid en spiegelbeeldig de verhoging van lasten op kapitaal, met daarbij in het bijzonder een stevige hervorming van het fiscale woonbeleid. Sowieso is deze doorrekening incompleet. Onder de streep staat ex ante dan ook niet voor niets een vrij forse min qua EMU-saldo van dik 8 miljard. Structureel valt die min overigens bijna helemaal weg, niet in het minst door de hervorming van het woonbeleid. Ook zullen ex post de opbrengsten van de hogere uitkeringen hoger uitvallen dan nu zichtbaar is in de doorrekening. Daarnaast zal het verder vergroenen en gezonder maken van de belastingen het negatieve EMU-saldo in 2025 verder beperken. En bij een enkele maatregel is uitgegaan van invoering ineens, waardoor de maatregel in 2025 in de doorrekening duurder uitpakt dan in het echt. Zo loopt de verruiming van de vermogensvrijstelling mee met de geleidelijke overheveling van het eigen huis naar box 3, maar is deze in de doorrekening in zijn geheel ingeboekt.

Het CPB heeft de effecten van ons alternatief voor het belasting- en toeslagenstelsel doorgerekend op inkomenseffecten, werkgelegenheid en op de ontwikkeling van de overheidsuitgaven en lasten. De voorgestelde stelselwijziging is dermate groot dat de economische effecten met meer dan de gebruikelijke onzekerheid zijn omgeven, aldus het CPB. Bovendien zijn deze effecten alleen ex ante berekend en nog niet ex post, zoals binnenkort bij de doorrekening van de verkiezingsprogramma's wel gebeurt. Dan zal de doorwerking van de voorgestelde maatregelen, zoals van de verhoging van het minimumloon en uitkeringen, duidelijk worden.

In doorsnee zouden huishoudens er ruim 4% op vooruit gaan, als het hele pakket maatregelen zou worden doorgevoerd. De (lagere) middeninkomens het meest, de hogere (midden)inkomens wat

minder en de groep met de laagste inkomens ex ante het minst (waarbij het effect van een hoger minimumloon dus nog niet is meegenomen). Gekeken naar inkomensbron gaan uitkeringsgerechtigden er het meest op vooruit (4,8%) en vervolgens werkenden (4,3%) en gepensioneerden (3,5%). Gekeken naar huishoudtype loopt de koopkrachtplus uiteen van dik 3% voor tweeverdieners tot bijna 12% voor eenverdieners; alleenstaanden zitten daar met 5,4% tussenin. Deze effecten zijn een logische correctie op de ontwikkelingen van de afgelopen jaren. Gezinnen met kinderen gaan er vervolgens minder op vooruit dan huishoudens zonder kinderen, wat ermee heeft te maken dat de huidige forse fiscale voordelen voor tweeverdieners minder worden. Gezinnen met kinderen die afhankelijk zijn van één inkomen gaan er juist fors op vooruit. In absolute zin is het verschil overigens veel kleiner tussen huishoudens met en zonder kinderen dan het percentage doet vermoeden, aangezien gezinnen met kinderen in doorsnee veel hogere huishoudinkomens hebben dan huishoudens zonder kinderen. Vanzelfsprekend is de spreiding in koopkrachteffecten groot. De helft van de huishoudens heeft een effect tussen de 0,4% en de 8,0%. 30% gaat er meer op vooruit, 20% minder. Een aandachtspunt bij het afschaffen van de toeslagen is dat mensen met lage inkomens en hoge toeslagen er al snel iets op achteruit gaan of in ieder geval relatief weinig op vooruit, ondanks de forse verhoging van de bijstand met 10% en de forse verzilverbare inkomensafhankelijke kop op de basiskorting. Dit vergt op weg naar de doorrekening van het verkiezingsprogramma en bij de daadwerkelijke transitie naar een nieuw stelsel de nodige aandacht. Nu hebben we ons vooral gefocust op het wegnemen van evidente onrechtvaardigheden, zoals in de fiscale bejegening van wonen, waardoor een jonge starter op de arbeidsmarkt en woningmarkt geen sociale huurwoning kan bemachtigen, noodgedwongen een dure woning in de vrije sector moet huren en vanwege die hoge huur ook nog eens geen recht heeft op de huurtoeslag. Dat onrecht lossen we op, maar daarbij is het niet eenvoudig om degene die nu wel maximaal gebruik maakt van de huurtoeslag helemaal te compenseren. Kortom, wordt vervolgd.

Het per saldo negatieve effect op de werkgelegenheid is, zoals verwacht, vrij fors. Belangrijkste boosdoener is de basiskorting en dan met name de inkomensafhankelijke kop. Deze korting verhoogt het besteedbaar inkomen van huishoudens zodanig, dat de waarde van een extra euro inkomen kleiner wordt, het zogenoemde inkomenseffect. Hierbij moet worden aangetekend dat de koopkrachtplussen in doorsnee ook wel erg positief zijn, wat ermee heeft te maken dat de doorgerekende maatregelen slechts een deel van het hele verhaal van het verkiezingsprogramma zijn. Het is goed mogelijk ervoor te zorgen dat het werkgelegenheidseffect minder negatief wordt, maar tegelijk geldt dat een negatief effect erbij hoort als je het belastingstelsel rechtvaardiger en eenvoudiger wilt maken en meer ruimte wilt geven aan huishoudens voor het combineren van zorg en werk.

Als laatste punt valt aan de doorrekening op dat de lastenverlichting voor gezinnen fors is en daar tegenover de lastenverzwaring voor bedrijven ook vrij flink is. In de doorrekening van het verkiezingsprogramma zal die lastenverlaging voor gezinnen iets geringer zijn met alles wat er aan maatregelen nog bijkomt en zal de lastenverzwaring voor bedrijven eerder wat getemperd worden, omdat er nog maatregelen toegevoegd worden waardoor de werkgeverslasten nog wat zullen dalen. Wij willen dat Nederland namelijk aantrekkelijk blijft, ook fiscaal, om te ondernemen voor mkb-ers en familiebedrijven. Tegelijk is de beweging die hier te zien is met minder lasten op arbeid en hogere lasten op kapitaal, met minder lasten voor burgers en meer voor bedrijven, met hogere lonen en uitkeringen en minder mogelijkheden om belastingen te ontlopen, een logische correctie op de situatie, zoals beschreven in het al aangehaalde onderzoek van de Rabobank, waaruit bleek dat eigenlijk al veertig jaar de besteedbare inkomens van huishoudens nauwelijks zijn toegenomen, ondanks de toename van het bbp, terwijl de winsten van veel bedrijven wel zijn gestegen in die tijd.

Ten slotte

Er is in deze coronatijd veel wat om politieke inzet en actie vraagt. De zorg moet robuuster. Investerings in een duurzaam herstel van de economie zijn nodig. En de arbeidsmarkt en de woningmarkt moeten worden hervormd. En ik hoop en het is de inzet van de ChristenUnie dat het nieuwe kabinet met veel gevoel van urgentie het belasting- en toeslagenstelsel zal hervormen. Immers, veel van het fiscale onrecht dat de afgelopen jaren is gepasseerd, had voorkomen kunnen worden. Als de kinderopvang zo goedkoop was geweest, dat toeslagen niet nodig waren. Als het fiscaal niet uit had gemaakt in welk huis je woont. Als belastingen niet hadden kunnen worden ontweken, puur omdat je als je rijk bent er fiscaal omheen kon plannen. De ChristenUnie is met haar hervormingsvoorstel van harte bereid om onderdeel van de oplossing van dit onrecht te zijn. En gelukkig zijn er steeds meer partijen die inzien dat het zo niet verder kan. De motie Bruins/Van Weyenberg om een einde aan het toeslagenstelsel te maken door onder meer het minimumloon en uitkeringen te verhogen en een uitkeerbare belastingkorting per huishouden in te voeren werd nog geen jaar geleden nota bene met algemene stemmen aangenomen. Samen met alle partijen van goede wil willen we werken aan een rechtvaardig, eenvoudig en saamhorig belastingstelsel. Aan een stelsel dat recht doet aan jongeren én ouderen, aan werkenden én uitkeringsgerechtigden en aan alleenstaanden én gezinnen. Om daar te komen is dit voorstel niet het laatste woord, maar een open uitnodiging aan andere partijen, deskundigen, ja aan een ieder om met ons te kiezen voor wat echt telt: het goede leven, mede mogelijk gemaakt door een rechtvaardig, eenvoudig en saamhorig belastingstelsel.